

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

**Lisansüstü Akademik Danışmanlık
El Kitabı**

Ankara, 2012

ISBN 978-975-491-286-9

Prof. Dr. Figen Demirel, Prof. Dr. İlken Kocadereli ve Prof. Dr. Hakan S. Orer tarafından hazırlanmıştır.

Güncellenmiş İkinci Baskı © 2012

Hacettepe Üniversitesi Basımevi, Ankara

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	5
İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ.....	7
ÖĞRENCİ-DANIŞMAN İLİŞKİSİ.....	9
Danışman kimdir?.....	9
Tez Danışmanlığı nedir?.....	9
İletişimde engellerin kaldırılması.....	10
İyi bir ilişki için temel kurallar.....	10
Danışman-öğrenci birbirlerine ne kadar yakın olmalıdır?.....	11
Danışmanın sorumlulukları.....	12
Öğrencinin danışmandan beklentileri.....	14
Danışmanın öğrenciden beklentileri.....	15
Danışmanlıkta başarının sırları.....	17
Danışmanın akademik olarak kendini geliştirmesi.....	18
Danışmanın öğrencinin akademik özelliklerini değerlendirmesi.....	18
TEZ PROJESİNİN OLUŞTURULMASI.....	19
Konu seçimi.....	19
Doktora kalitesinin tanımlanması.....	20
Tez çalışmasında düşülebilecek yanlışlar.....	20
Etik sorunlar.....	21
Literatür taraması ve kaynak kullanımının öğretilmesi.....	22
Tez projesinin oluşturulması.....	22
VERİ ELDE EDİLMESİ ve YAYIN.....	22
Veri toplama ve değerlendirme.....	22
Veri içinde kaybolmak.....	23
Tez yazımı.....	23
Motivasyonun sürdürülmesi.....	24
Tezden yayın yapılması.....	24
Tez sınavına hazırlık ve jüri oluşturulması.....	26
KARİYER PLANLAMASI.....	26
Öğrencinin Mesleki Gelişiminin Desteklenmesi.....	26
Öğrenci, Akademik Gelişimine Katkı Sağlayacak Faaliyetlere Yönlendirilmelidir.....	27
KAYNAKLAR.....	28
EK 1.....	29

ÖNSÖZ

Lisansüstü eğitim, ülkeye hizmet etme potansiyeli en yüksek bir grup meslek sahibini, en üst seviyede eğitmek amacını taşır. Bu eğitimin ana çıktısı mezunlarımızdır.

Kendi yaşlıları arasında girdikleri üniversite maratonunun ardından, mezun olduktan sonra kendi meslektaşları arasında daha da üst bir eğitim almak için üniversitemize gelen bu seçkin öğrencilerin, gelecekte önemli keşiflere imza atmaları, insanlığın hizmetine yeni düşünceler, araçlar ve olanaklar sunabilmeleri ve kendilerinden sonra gelecek nesli eğitebilmeleri burada edinecekleri yeni yetenekler, görüş ve formasyonla mümkündür.

Bu aşamada eğitim artık büyük sınıflarda, kitlesel şekilde yapılamaz. Bireysel nitelikte ve kişiye özel olmak zorundadır. Burada danışman, öğrenciyi alıp onu süreç içinde dönüştürerek "kendi gibi" bir bilim insanı yapacak olan yol gösterici, kılavuzdur.

Her zaman en iyi araştırmacılar, en iyi danışmanlar olmayabilir. Ama iyi araştırmacılar, iyi danışman haline gelebilirler. Danışmanlık becerileri geliştirilebilen, öğrenilebilen nitelikler arasındadır.

Danışmanlık kalitesinin artması lisansüstü eğitim kalitesinin artması için de olmazsa olmaz koşullardan birisidir. İşte bu kılavuz, Üniversitemizin kalite güvencesi uygulamaları çerçevesinde öğrencilerimiz ve danışman öğretim üyelerimiz arasında bir anlayış birliği sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Kurum içi bir "danışmanlık kültürü"nü yerleşmesi çok önemlidir.

Kılavuzun hazırlanmasında emeği geçen çalışma arkadaşlarımıza ve öğrenci temsilciler konseyine teşekkürlerimizi sunarız.

Üniversitemizin kuruluş felsefesinde ifade edildiği gibi "daha iyiye, en iyiye" ulaşmak yolunda kılavuzun faydalı olmasını dileriz.

Prof. Dr. Hakan S. Orer

Prof. Dr. İlken Kocadereli

Prof. Dr. Erhan Palaska

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Üniversitemizin tüm lisansüstü programlarında kullanılacak, akademik danışmanlık hakkında yol gösterici nitelikte olan ve temel prensipleri ortaya koyarak Üniversitemiz danışmanlık kalite kültürünün gelişmesine hizmet edecek bir rehber ihtiyacı duyulmuştur. Bu kapsamda, ilk baskısı Sağlık Bilimleri Enstitüsü tarafından hazırlanarak lisansüstü akademik danışmanlık rehberi olarak kullanılmış olan bu el kitabının küçük tashihlerle tüm alanları kapsayacak biçimde yeniden basılması Akademik Danışmanlık Komisyonu'nun önerisi üzerine Senatamız tarafından uygun bulunmuştur. El kitabını kaleme alan Prof. Dr. Hakan Orer, Prof. Dr. İlken Kocadereli ve Prof. Dr. Erhan Palaska'ya teşekkür eder, rehberin lisansüstü öğrencilerimizle, onlara danışmanlık yapan öğretim üyelerimize faydalı olmasını ve Üniversitemizin bir araştırma üniversitesi olarak daha ilerilere gitmesine hizmet etmesini dileriz.

Akademik Danışmanlık Komisyonu Üyeleri:

Prof. Dr. Yüksel Kavak

Prof. Dr. Ş. Armağan Tarım

Prof. Dr. Orhan Derman

Prof. Dr. Tuncay Ergene

Prof. Dr. Şebnem Harput

Yrd. Doç. Dr. Orhan Odabaşı

Yrd. Doç. Dr. İbrahim Keklik

DANIŞMANLIK REHBERİ

ÖĞRENCİ-DANIŞMAN İLİŞKİSİ

Danışman Kimdir?

Lisansüstü eğitim-öğretim yönetmeliği, doktora ve yüksek lisans için ders ve tez çalışmalarında yol gösterici olarak, danışman adıyla bir öğretim üyesinin atanmasını emretmektedir. Yönetmelikte geçen danışman, Anglo-Sakson, özellikle İngiliz, üniversitelerinde daha çok *“supervisor”* olarak tanımlanır. Türkçedeki danışman kelimesinin tam karşılığı ise *“advisor”*dur. Bu terim de birçok Anglo-Sakson, özellikle Amerikan, üniversitesinde kullanılmaktadır. *Supervisor*, bir işin yapılmasına nezaret eden, bir anlamda *“kontrol”* eden (ustabaşı, amir, çavuş, vb.) kişiyi tanımlamaktadır, *“advisor”* ise, adı üstünde, bir konu hakkında danışılan kişidir. Öğrencinin konumu açısından düşünülecek olursa, *supervisor* öğrenciden daha üst, *advisor* ise eşit hatta daha alt bir konumu tanımlamaktadır. Tanımlardaki bu kayma, aslında danışmanın usta-çırak ilişkisindeki gibi *“üstün”* konumda olduğu klasik danışmanlık kavramından, öğrencinin daha aktif rol oynadığı modern danışmanlık kavramına geçiş ile açıklanabilir.

Günümüzde danışmanlık, öğrencinin öğrenim hedeflerine ulaşmasında kolaylaştırıcı bir *“eş (partner)”* olarak kabul edilmektedir. Kimilerine göre danışman-öğrenci ilişkisi bir çeşit evlilik gibidir. Bu ilişkide açıklık ve dürüstlük, bulunması gereken en önemli niteliklerdir. Danışman sadece tez danışmanı değil, aynı zamanda öğretmen, eğitmen, eleştirmen, yönlendirici ve hatta *“koç”* görevlerini üstlenmiş kişidir. Doğal olarak, öğrenci ve danışmanı açık ve paylaşımcı bir ilişki içerisinde ise bu mekanizma iyi işler. Bu sürecin başarı ile sürdürülebilmesi danışmanın kendini geliştirmesi ile de yakından ilgilidir. Danışman-öğrenci ilişkisi kendi haline bırakılmayacak kadar önemlidir. Emek gerektiren, doğru kurgulandığı takdirde ortak fayda sağlayacak bir ilişkidir. Her öğrenci-danışman ilişkisi özel ve farklıdır. Danışmanlık doğal olarak edinilen bir yeti olmaktan çok, eğitim ve tecrübe ile şekillenen bir süreçtir.

Bu rehber esas olarak doktora eğitimi göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Ancak, öneriler büyük ölçüde yüksek lisans eğitimine de uyarlanabilir.

Tez Danışmanlığı Nedir?

Danışmanlık, hem danışman hem de öğrenci için dikkatle takip edilmesi gereken bir süreçtir. Gerek danışman, gerekse öğrenci bu süreci yönetebilmek için ayrı ayrı çaba göstermek ve kendilerini geliştirmek zorundadır. Öğrenciyi merkeze alırsak, danışmanın konumu süreç içinde değişime uğrar. Başlangıçta, danışman buyurgan ve hakim, öğrenci ise edilgen ve bağımlı iken, giderek öğrenci bağımsızlık kazanır, tez konusuna hakim olur, sonunda danışmanı daha *“eşit”* hale gelir. İşte bu dönüşüm süreci iyi yönetilmelidir; çünkü, bu sırada kişilik çatışmalarıyla karşılaşılabilir. İyi danışmanlık becerileri öğrenilebilir ve geliştirilebilir. Danışmanın, öğrencisine ne

ölçüde müdahale etmesi gerektiği ince bir ayar gerektirir. Esas hedef, tez bittiğinde ortaya çıkan eserin gerçek sahibinin öğrenci olmasıdır. Danışman tarafından yapılan eleştiriler tez çalışmasının standardını yükseltmeye yönelik olmalı, öğrencide yeterlilik duygusu uyandırmamalıdır. Bazen katı bir eleştiri öğrencinin ilerlemesini durdurabilir. Bunu önlemek için danışmanlar, özgüven artırıcı yöntemler kullanmalıdır.

İletişimde Engellerin Kaldırılması

Bir tartışma ortamının oluşturulması için öğrenciler yüreklendirilmelidir. Çalışma ile doğrudan ilişkili olmayan ancak çok da kişisel olmayan bazı sorular iletişim engellerinin aşılmasında işe yarayabilir. Örneğin, daha etkin bir birliktelik için neler yapmalıyız? Günün hangi saati senin için en verimlisidir? Son girdiğin derste en çok ne ilgini çekti? gibi... Bu tür açılım soruları genellikle ilişkinin geleceği açısından faydalı bir fikir alış-verişine dönüşmektedir. Beklenti ve ümitlerin açıkça paylaşılması engellerin aşılmasında önemli bir adımdır.

Her görüşmede tutanak tutulması ve birer kopyasının saklanması, görüş birliğine varılan kararların unutulmaması ve bunlara ilişkin olası ciddi tartışmaların önüne geçilmesi için önemlidir. Bu, özellikle birden fazla öğrencisi olan danışmanlar için gereklidir.

İyi Bir İlişki İçin Temel Kurallar

Danışmanlık tarzları, bir uçta danışmanın ağırlıklı olarak müdahale/yardım ettiği, **"aşırı ilgili-bağımlı danışmanlık"** ile, diğer uçta danışmanın uzak durduğu, öğrencisini serbest bıraktığı **"az ilgili-ihmkar danışmanlık"** arasında yerleşmiş durumdadır. İlkinde sürekli yardım bekleyen -bağımlı- bir öğrenci ve sürekli geri bildirim veren bir danışman vardır. İkincisinde ise öğrenci kendi başına -bağımsızdır. Danışman uzaktan izler, öğrencinin hata yapmasını engellemeye çalışmaz. Bu iki ikiye karşıt tarz arasında bir denge kurmak esastır. Dengenin hangi tarafa yakın olacağı biraz da danışman ve öğrencinin kişilik özellikleriyle ilgilidir. İyi danışman, bu özellikleri de değerlendirerek doğru ilişki kalıbını bulabilen kişidir.

Bazı danışmanlar, sürekli kendi gündemlerine ilişkin talepte bulunurlar. Onlar için sadece "kendi yaptıkları" işler önemlidir. Öğrenciden sürekli veri elde etmesini ister, bilerek ya da bilmeden, onun gelişimini engellemek pahasına, başka akademik işlerle uğraşmasını istemezler. Yine bazıları, öğrencisinin elde ettiği sonuçları başkalarıyla paylaşmasını, hatta, başkalarından yardım almasını istemez. Her türlü soru ve/veya sorunu kendilerinin çözeceğine (çözmeleri gerektiğine) inanmışlardır. Öğrenci bir anlamda, danışmanı tarafından dışarıya kapatılmış durumdadır. Bu tip ilişkiler de sorunlara gebe dir. Danışmanın kendi akademik etkinliklerine öğrencisini katması ne kadar önemliyse, öğrenci üzerinde bir çeşit tahakküm kurması da o kadar zararlı olabilir.

Ne olursa olsun, danışman öğrenciye denemesi, hata yapması ve öğrenmesi için fırsat vermeli, onu çok yakından izleme yerine, düzenli aralıklarla rehberlik etmelidir.

Çalışmayı planlamak ve sonuca ulaşmak için zamana gereksinimi olan öğrenciye anlamlı sonuçlar almak beklentisi ile sürekli soru sormak, bazı öğrencilerde rahatsızlık yaratıp sonucun ulaşılmaz olduğu düşüncesine kapılmasına neden olabilir. Tersine sürekli ilgi ve cesaretlendirme bekleyen tipteki öğrenci ise, sadece belli aralıklarla görüşme yapan bir danışmanla eşleşmişse, kendini ihmal edilmiş hissedebilir.

Öğrenci ve danışman arasında ahenkli bir iletişim kurulmuşsa her şey daha kolay olur. Ancak bu ilişkinin hemen oluşması için baskı altına girilmemelidir. Problemlerin çoğu iki tarafın beklentilerinin tam olarak ortaya konulmamasından kaynaklanmaktadır. Oysa ihtiyaçlar zamanla değişir, danışmanlık için ayrılan zamanın bir kısmını bunları tartışmaya ayırmaktan kaçınmamalıdır.

Danışman ile öğrenci arasındaki bağımlılık karşılıklıdır. Danışman bir ölçüde öğrencinin elde ettiği veriler ile araştırmalarını sürdürmektedir ve işlerin planlandığı gibi gitmesini istemektedir. Aktif araştırma içinde olan danışmanlar, bu nedenle öğrencileri ile daha direkt ilişkiler kurma eğiliminde olurlar. Aynı anda danışmanlık yapılan öğrenci sayısının artması da ilginin dağılmasına sebep olabilir.

Danışman ve öğrenci arasında mümkün olabilecek sık aralıklarla, tercihen haftalık görüşmeler yapılmalıdır. Öğrenci danışmanını görmek için ne yapması gerektiğini (ihtiyaç duydukça yanına gitmek veya önceden randevu almak gibi) başlangıçta bilememektedir. Bunların açıkça konuşulması, danışmanın programını öğrenci ile paylaşması, böylece yoğun dönemlerde görüşme talebinin azalması sağlanabilmektedir. Öğrenciye neler sağlanabileceği (fikir, çalışma seyahatleri, cihaz kullanımının öğretilmesi, makale yazımı, referans olma gibi) ve hangi konularda destek verilemeyeceği konusunda açık olunmalıdır. Danışman öğrenciyi kendi penceresinden bakmaya zorlamak yerine şüpheli, araştırıcı ve irdeleyici olmanın yollarını öğretmelidir. Bu görüşmeler danışmanın öğrencisi için bir "rol model" olmasında önemli katkılarda bulunacaktır.

Görüşme programı yapılırken şöyle bir yaklaşım izlenebilir. Tercihen her hafta, karşılıklı ilişki ve bağlantının sürdürüğünü teyid etmek için formel (resmi, randevulu)-sözlü bir görüşme ile durum değerlendirmesi yapılır. Aylık formel-yazılı (kısa bir rapor) görüşmelerde, bir ay öncesinde yapılanlar, sorunlar, çözüm önerileri ve ay boyunca yapılacaklar belirlenir, tutanak haline getirilir. Bu görüşmenin yazılı olması ilerlemenin izlenmesi bakımından çok faydalıdır.

Yönetmeliklerin öngördüğü şekilde, altı aylık (yarıyıl) ve yıllık raporlar da kısa birer monograf şeklinde hazırlanıp, tez izleme komitesi raporlarıyla birlikte saklanmalıdır. Bunların dışında formel olmayan günlük görüşmeler, haftalık makale saatleri gibi faaliyetler de öngörülmelidir. Kronolojik sırada giden bir raporlama sistemi tez yazımında da kolaylık sağlar.

Danışman-öğrenci Birbirlerine Ne Kadar Yakın Olmalıdır?

Bazı danışmanlar öğrencileri ile arkadaşça ilişkiler kurmaktan hoşlanırlar. Yaklaşım böyle olsa bile, bazı öğrencilerin danışmanın yanında kendini rahat hissetme-

si için zamana ihtiyacı olabilir. Akademik faaliyetlerin tümünde olduğu gibi kişisel ilişkilerin gelişmesi de çaba göstermekle ilişkilidir ve zaman gerektirmektedir. Pek çok işle meşgul olan danışmanlar, isteseler de çalışmanın her anında öğrencinin yanında olamamaktadır. Böyle durumlarda toplanan verilerin günlük değerlendirilmesi laboratuvarında/birimde çalışan başka kıdemli doktora öğrencileri ve araştırmacılara kalmaktadır. Bu noktada danışmanın rolü, araştırma ile ilgili günlük sorunları çözecek mekanizmayı işletmek olmalıdır. Bu da ancak yeterli sayıda lisansüstü öğrenci ve doktorasını tamamlamış araştırmacının bulunduğu merkezlerde gerçekleştirilebilir. Yeni öğrenci ile eskiler arasındaki iletişim, araştırmayı geliştirici etki yapan, önemli bir husustur. Dar bir akademik kadro ile, kapalı bir ortamda lisansüstü eğitim yapılması uygun değildir.

Danışmanın Sorumlulukları

Tez danışmanlığı dönemi yeterlik sınavından sonra başlasa da, teze ders döneminde atanan danışmanla devam edilmesi uygundur. Bu nedenle danışman atamaları mümkün olduğunca erken yapılmalıdır.

Öğrenci ve danışmanı arasındaki ilişki alışılmışın dışında yakın bir ilişkidir. Hoca-öğrenci ilişkisi olarak başlamakta, meslektaş ilişkisi olarak sürmektedir. Başka bir üniversiteden gelerek lisansüstü eğitimlerine yeni başlayan öğrencilerin, yeni arkadaşlar bulup, kurum hakkında fikir edinebilmek için yeterince zamanı olmamış olabilir. Bu öğrenciler için danışmana daha çok iş düşmektedir. Danışman, kurumu tanıtmalı ve öğrencinin yeni ortama alışmasına da yardım etmelidir.

Akademik kurullar, danışman atamalarında öğrencinin ekip çalışmasına mı, yoksa yalnız çalışmaya mı yatkın olduğunu değerlendirerek, küçük ya da kalabalık grup içinde çalışmayı tercih eden danışmanlarla eşleştirmelidir.

Genellikle doktora eğitiminde ilk yıl, öğrencinin devam etme ya da ayrılma kararını da vermesi gerektiği yıldır. Yol yakinken ayrılmayı bilmek bir erdemdir. Deneyimli bir danışman, bu kararın isabetli olarak verilmesini sağlayabilir. Önemli olan, öğrenci olduğu kadar anabilim dalındaki diğerlerinin de bu kararın doğruluğu konusunda şüphe duymamalarıdır. Öğrenci çeşitli aşamalarda ne durumda olduğunu bilmeli, danışmanı tarafından yönlendirildiğini ve onunla kolaylıkla iletişim kurabileceğini hissetmelidir. Sorunları tartışmak için düzenli görüşmeler yapılmalıdır. Görüşme günlerinin önceden belirlenmiş olması özellikle çok meşgul danışmanların öğrenciye daha kolay zaman ayırmalarını sağladığı gibi öğrencinin de belirli görevleri belirli zamanlarda tamamlamaya koşullanmasını sağlamaktadır.

İlk yıllar öğrencinin ders dönemidir. Çoğu programda öğrencinin temel faaliyeti derslere devam etmektir. Öğrenciler dönem sonunda yazılı sınavlar veya başka şekillerde not almaktadır. Bu süre içinde, başarı durumu ne olursa olsun öğrenciyi danışmanından başka en az iki kişinin daha değerlendirmesinde fayda vardır. Bazı anabilim

dallarında akademik kurul da değerlendirmelere katılır. Bu değerlendirmelerle yolunda gitmeyen durumlar ve tez çalışması için uygunluk da test edilmiş olur.

Ders döneminde, öğrencinin alan dersleri yanında, aktarılabılır beceriler (*transferable skills*) elde edebileceği kurs ve programlardan da faydalanması sağlanmalıdır. Bunlar arasında sunum becerileri, makale yazma, bilgisayar ve bilişim teknolojileri, etik, fikri mülkiyet hakları gibi konu başlıkları bulunmaktadır.

Daha ilk yıllarda öğrenci tezi zamanında tamamlayabilmek için zamanı çok iyi kullanması ve çok çalışması gerektiğinin farkına varmalıdır.

Tezin hangi özel konuda yapılacağı erken dönemlerden itibaren düşünölmelidir. Doktora tezlerinde öğrencinin araştırma ortamına mümkün olduğu kadar erken girmesi gereklidir. Doktora tezi araştırma yapılan ortamda yapılır. Tez için araştırma yapmak yerine, “araştırma mutfağına girerek bir tez çıkarmak” daha uygun bir seçimdir. Gereksiz yere kredi yükünün artırılması da hata olarak kabul edilir.

Tez yapılabilecek, seçilmiş konularda erken bir literatür taraması iyi bir başlangıç noktası olabilir ve daha ilk yılın sonunda bitirilmiş olmalıdır. Eğer yeni bir cihaz yapımı hedeflenmişse tasarım aşaması tamamlanmış olmalıdır. Bu dönemde öğrenci, sistematik veri kaydını, hesaplamaları, verilerin net ve düzenli olarak saklanması konusunda tüm bilgileri öğrenmelidir. Araştırmanın hedefi netleşmiş olmalıdır. Gerek öğrenci, gerekse danışmanı tezin yazılması sırasında öğrenciye bağılı olabilecek eksiklikleri bu dönemde görmelidir. Alınacak dersler de buna göre belirlenmelidir. Tez çalışmalarına hızlı bir başlangıç yapıp, yeterlik sınavından sonra tezin ilk yılında belirgin bir ilerleme kaydedilmesi, danışmanlık ilişkileri açısından birçok sorunun daha kolay çözümlenmesini sağlar, öğrenci ve danışmanını bir anlamda “işe ısıtır”.

İlk yıl, öğrencinin araştırmaya uygunluğu anlaşölmüş olmalı ve çalışmanın belirli bir zaman dilimi içerisinde ve verimli olarak gerçekleştirilebilmesi için nelerin gerektiğine ilişkin bir çerçeve çizilmelidir. Çerçeve sınırları ne olursa olsun, amaç öğrenciyi yüreklendirmek, iyi çalışma alışkanlıkları kazandırmak, kendi çalışma takvimini oluşturmasına olanak vermek ve öğrenci ile ilgili olabildiğince objektif yargılara varmaktır.

Danışman, genel anlamda:

- Hedefe ulaşılan kadar öğrenciye rehberlik etmeli, fikir ve görüş vermelidir,
- İhtiyaç duyulduğunda kolay ulaşılabilir olmalıdır,
- Açık ve destekleyici olmalıdır,
- Öğrencinin gelişmeye açık yönlerini bulup, değerlendirip, geribildirim vermelidir,
- Etik bakımdan örnek (rol model) olmalı, öğrencisine ve çalışmalarına etik güvence sağlamalıdır,

- Öğrencinin başarısı ile yeterince ilgili olmalıdır,
- Güvenli çalışma koşulları (laboratuvarda, sahada...) sağlamalıdır,
- Araştırmacının gidişini yakından izlemelidir,
- Öğrencinin araştırmasında yeterli rehberlik yapabilmeli, tez konusunda gerekli bilgi birikimine sahip olmalıdır,
- Çalışma taslaklarını makul sürelerde okumalı, yorumlanmış olarak geri vermelidir,
- Öğrencinin akademik (bilimsel) camiaya katılmasına destek ve yardımcı olmalıdır,
- Öğrencinin meslek yaşamına destek olmalı, kariyer hedeflerinde yol gösterici olmalıdır,
- Kendi danışmanlık becerilerini geliştirmeye çalışmalıdır.

Öğrencinin Danışmandan Beklentileri

Hangi alanda olursa olsun, öğrencilerin danışmanlarından beklentileri şu başlıklar altında gruplanabilir:

Öğrenciler her ihtiyaç duyduklarında danışmanlarının yanlarında olmalarını beklerler.

Birçok öğrenci danışmanlarının kendileri ile yeterince ilgilenmediğinden yakınırırlar. Araştırma, yayın yapma, öğretme, danışmanlık yapma, yönetme gibi birçok görevi yerine getirme zorunluluğunun baskısı altındaki bazı danışmanlar doktora öğrencilerinin daha fazla ilgiye gereksinimleri olduğunu unutabilirler. Bazen ilginin derecesi konusunda öğrenci ile danışman arasında algılama farkı da olabilir. Laboratuvarda yapılan deneyleri veya klinik çalışmayı her gün takip eden bir danışman, öğrenci tarafından aşırı takipçi bir danışman olarak nitelenirken, aynı danışman sadece resmi görüşmeleri dikkate alarak az görüşebildiklerinden yakınıyor olabilir. Aslında tek bir danışmanın her an her yerde öğrenci ile bulunması gerçekçi bir yaklaşım değildir. Bu nedenle ikinci danışman ataması desteklenmelidir. İyi bir danışman akademik görevleri içinde boğulmayı, düzenli görüşmeler için fırsatlar yaratabilen kişidir.

Öğrenciler danışmanlarından çalışmalarını dikkatle okumalarını beklerler.

Birçok öğrenciye göre, danışmanlar yazılı raporların sadece bir kısmını, o da son dakikada, okumaktadır ve tartışma için çok az zaman ayırmaktadır. Onların bu buluşmalardan beklentisi her şeyin ayrıntılı olarak tartışılmasıdır. Ancak, bu ara raporlar, her sözcüğü ayrıntılı olarak tartışılacak çalışmalar olmayabilir. Çoğu danışman, öğrencinin tezin ana konusundan sapmalara neden olabilecek ve zamanla tezin gidişatını kötü etkileyebilecek ve öğrencinin cesaretini yitirmesine neden olabilecek konuları dikkate almamaktadır.

Öğrenciler danışmanlarının, açık ve destekleyici olmalarını beklerler.

Danışman-öğrenci ilişkisinin zamanla derin bir dostluğa dönüştüğü çok sayıda örnek vardır. Bir ilişkide güven sağlayan en büyük unsurun açıklık ve dürüstlük olduğu unutulmamalıdır. Öğrenciler danışmanlarının kendilerini yarıyolda bırakmayacağını hissetmek isterler. Benzer alışkanlıkları ve ilgi alanları olan danışman-öğrenci eşleşmelerinde, ortak bir iletişim frekansı yakalanması dostluğu geliştirici katalizör etki yapar.

Öğrenciler danışmanlarının geliştirici ve yapıcı olmalarını beklerler.

Lisansüstü eğitim, özellikle de doktora eğitimi daima eleştirel bir bakış istese de, geribildirimlerin pozitif unsurlar içermesi son derece önemlidir. Sürekli olumsuz eleştiriler öğrencinin özgüvenini sarstığı kadar danışman-öğrenci ilişkisinde de bir gerilime sebep olur. Danışmanlar öğrencilerinin olumlu yanlarını da görebilmeli ve bunları öğrenci ile paylaşmalıdır. Önemli olan, ilişkide gerçeklikten kopmadan iyimser bir atmosfer yaratılmasıdır.

Öğrenciler danışmanlarından geribildirim ve değerlendirmeler beklerler.

Ancak, geribildirimlerin verilmiş şekli çok kritiktir. Eğer eleştiri sertse ya da öğrenci tarafından böyle algılanmışsa, bu ona umulmayan bir hasar verebilmektedir. Doktora süreci bilimsel ve entelektüel olduğu kadar duygusal bir süreçtir. Öğrencinin cesaretini, öz güvenini yitirmesi, kendinde doktora derecesini almak için yeterli kapasiteyi görememesine neden olabilmektedir. Bu durum gelecekteki mesleki gelişimini etkiler.

Ne var ki, geribildirimler her zaman "nesnel" olmak zorundadır. Öğrencilerin kendi durumlarına ilişkin doğru bir algı geliştirmeleri esastır. Çünkü, geri dönülemez hataların yapılması tezin ileri evrelerinde işleri çıkmaza götürebilir. Bu nedenle, öğrenciler danışmanlarından nesnel değerlendirmelere dayanan bir geribildirim talep etme hakkına sahiptirler. Gelecekte bağımsız araştırmacılar olacak öğrencilerin durumlarıyla yüzleşmekten kaçınmamaları gereklidir.

Öğrenciler danışmanlarının alanlarında bilgi sahibi ve aktif olmalarını beklerler.

Öğrenciler danışmanlarının son yıllarda yayın yapıp yapmadıkları, konferanslara davet edilip edilmedikleri, araştırma projeleri olup olmadığı ile yakından ilgilidirler. Kendilerinin de bu etkinliklere katılabilmelerini isterler. Danışmanlar, kendi akademik yaşamlarına öğrencilerini de mümkün mertebe katmalıdır.

Danışmanın Öğrenciden Beklentileri

Hangi alanda olursa olsun danışmanların bazı ortak beklentileri vardır.

- Yönetmeliklere ve kurum kültürüne uygun davranılmalıdır,
- Kullanımına verilen araç ve gereçlere özen gösterilmelidir,
- Çalışma kurallarına (laboratuvarlar ve diğer ortamlarda) uyulmalıdır,

- Açık ve dürüst davranılmalıdır,
- Bilim camiasına katkı yapacak şekilde profesyonel ve etik davranış gösterilmelidir,
- Plan ve takvime uyulmalıdır,
- Randevulara hazırlanarak gelinmelidir,
- Tez yazımına düzenli zaman ayrılmalıdır.

Bunun dışında, akademik olduğu kadar sosyal ilişki beklentisi olan danışmanlar da vardır. Bu ilişkilerin düzeyi özenle ayarlanmalıdır. Rekreatif beklentiler (birlikte spor yapmak, müzik yapmak gibi), hiçbir zaman akademik performansın önüne geçmemelidir. Gerek öğrenci gerekse danışman, kendilerini bir araya getiren esas amacı (yani bilimsel araştırma yapmayı) unutmamalıdır.

Bazı danışmanlar, sürekli "şimdi ne yapacağım?" diye soran, sadece söyleneni yapan öğrencileri orijinal fikirler geliştiremeyen, bağımlı bir kişilik olarak görmektedir. Lisansüstü araştırma birçok platformda uyum gerektiren bir süreçtir. Tescil edilmiş yöntemlere, anabilim dalı ya da üniversitenin politikasına, kurumsal kültüre, sunuş tarzına, etik ilkelere ve danışmanın önemle üzerinde durduğu "diğer" kurallara uyum sağlamak gerekmektedir. Bu zorlu bir süreçtir; çünkü aynı zamanda öğrencilerden bağımsız olmaları, ve kendi başlarına araştırma tasarlayıp, yapabilmeleri beklenmektedir. Bu bağlamda öğrenci gerekli uyumu gösterirken diğer yandan da, bağımsız düşünceyi ve özerkliğini koruyabilmelidir.

Danışmanlar, öğrencilerden çalışmalarını yazılı olarak sunmalarını beklerler.

Çalışmaların yazılı olarak ve zamanında sunulması öğrencinin çalışmakta olduğunun önemli bir göstergesidir. Ayrıca, "söz uçar, yazı kalır" doktora öğrencisi için her zaman hatırlanması gereken çok önemli bir deyiştir.

Danışmanlar öğrencilerden düzenli aralıklarla görüşmeler beklerler.

Haftalık, aylık, dönemlik görüşmeler yapılmalıdır. Görüşmeler ne kadar sık olursa tartışma ortamı o kadar samimi olmaktadır. Görüşmelerin ne sıklıkta olacağına hem danışmanın hem de öğrencinin programı göz önüne alınarak en başta karar verilmesinde fayda bulunmaktadır. Görüşmelerin faydalı geçmesi için, yapılanlara ilişkin yazılı belgeler daha önceden danışmanın eline geçmiş olmalıdır. Danışmanın bunları inceleyebilmesi için zamana ihtiyacı olacağı akılda tutulmalıdır. Görüşme bitiminde bir sonraki randevu tarihinin belirlenmesi gereklidir. Görüşme tarihlerinin ertelenmesine yönelik üst üste yapılan talepler, danışmanın öğrencinin ciddiyeti konusunda kuşkuya neden olur (Bkz. İyi Bir İlişki İçin Temel Kurallar).

Danışmanlar öğrencilerden gelişme raporlarını dürüstçe yazmalarını beklerler.

Danışmanlar (çoğu) her şeyin çok iyi gittiğini ve raporları daha sonra hazırlayacağını söyleyen ve zaman zaman ortadan kaybolan öğrencilere inanmazlar. Eğer bir

sorun varsa, öğrenci tıkanırsa, kendisine olan güvenini kaybettiyse, özel bir sorun yaşıyorsa, beklenenden çok ters sonuçlar elde ettiyse, bunları danışmanı ile erken dönemde paylaşmalıdır.

Danışmanlar öğrencilerden verdikleri tavsiyelere uymalarını beklerler.

Danışmanlar yoğun bir akademik takvim içinde çalışıyor olabilirler ve bu durumda öğrenciler de kendilerine ayrılan zamanı bir görev değil de sanki bir "lütuf"muş gibi algılıyor olabilirler. Ancak, danışmanlar herşeye rağmen, kendi alanlarında geçmişten gelen bir deneyime ve görüşe sahiptirler. Ayaküstü söylenenlerin ya da öylesine yapılan önerilerin bile boş yere olmayabileceği ve dikkate alınmalarının gerektiği öğrenciler tarafından anlaşılmalıdır.

Danışmanlar öğrencilerden yaptıkları çalışmalarından heyecan duymalarını beklerler.

Heyecan bulaşıcıdır. Eğer öğrenci yaptığı işten heyecan duyuyorsa, bu çevresindekilere de geçmekte ve çalışmanın nasıl gittiği takip edilmektedir. Çalışması hakkında çevresindekilerle konuşan bir öğrenci daha açık, gayretli ve kendinden emin bir duruma gelmektedir. Bir sonraki aşama için söyleyecek sözü olması gerektiğine inanan bir öğrenci için bu durum itici güç oluşturmaktadır. Bu motivasyonun korunabilmesi, lisansüstü yılların zevkli geçmesini sağlamaktadır.

Doktora çalışması tamamlandığında öğrenci danışmanına göre konusunda daha bilgili, bazı tekniklerde ve araştırma alanlarında daha becerili olacaktır. Ancak araştırmadaki gelişmeler konusunda danışmanın sık sık bilgilendirilmesi çalışmadan danışmanın da aynı heyecanı duymasını ve paylaşımın artmasını sağlayacaktır. Böylece zaman geçtikçe ilişki, öğretmen-öğrenci ilişkisinden konuları tartışabileceğiniz meslektaş ilişkisine dönüşecektir ki, bu nokta temel amaçlardan biridir.

Danışmanlıkta Başarının Sırları

Herkes farklı düzeylerde kişisel enerjiye ve hayatını kontrol altında tutan farklı etkilere sahiptir. Danışmanın kendi yaşam enerjisini ve danışmanlık ilişkisini olumlu ve olumsuz etkileyecek faktörleri iyi tanıması çıkılan bu yolculukta karşılaşılabilecek engellerin azalmasını sağlamaktadır. Zaman ayırmak ve bunu verimli kullanmak en önemlisidir.

Başarılı bir danışman:

- Alanındaki gelişmelerden haberdardır ve güncellenen bilgiye sahiptir,
- Etik ilkeleri bilir, bunu yaşamına geçirmiştir,
- Konusunu akademik toplantılarda tartışabilecek ve uluslararası alana taşıyabilecek yetkinliktedir,

- İlgili olduğu akademik toplulukla iletişim içindedir,
- Yönetmeliklerden haberdardır, tez finansman kaynaklarını bilmektedir,
- Örnek alınacak özelliklere sahiptir, kendi içinde tutarlı ve adildir,
- Gerektiğinde farklı roller üstlenebilmekte (sosyal destek vb), empati yapabilmektedir,
- Düzenli geri bildirim vermektedir,
- Cesaretlendirme, rehberlik etme, kolaylaştırma konularında başarılıdır,
- Esnek fakat ilkeli davranmaktadır,
- İhtiyaçlar, beklentiler ve sınırlamaları öğrenciyle açıkça paylaşmaktadır,
- Geliştirilme gereksinimi olan danışmanlık becerileri ile yüzleşmekten kaçınmamaktadır.

Öğrenme; bu ilişkinin temel unsuru olduğuna göre, öğrencinin öğrenme tarzının ve hızının keşfi henüz yolculuğun başında tamamlanmış olmalıdır. Öğrenciye konu hakkında her şeyi anlatmak, problemi onun yerine çözmek, kendi yolunu izlemede ısrar etmek, yardım edebilecek tek kişi olduğu izlenimi vermek, sık sık çatışmak, öğrenci yokken hakkında yorum yapmak, olaylara değil kişiliğe odaklanmak yanlış ve ilişkiyi zedeleyici yaklaşımlardır .

Danışmanın Akademik Olarak Kendini Geliştirmesi

Genç danışmanların kendilerini geliştirmek ve özgüvenlerini artırmak için başarılı doktora tezlerini okumaları, projelerini meslektaşları ile paylaşmaları hatta tezleri ortak danışmanlarla yürütmeleri faydalı olur. Özgüven önemli ölçüde deneyime dayanır. Sık sık jürilerde yer almak tez deneyimi kazanmanın en iyi yollarından biridir. Öğrencinin danışmanının akademik özelliklerine güvenmesi çok önemlidir. Bir danışman dergide hakemlik yapıyor, kongrelere katılıyor, kitap yazıyorsa öğrencisi ile paylaşacağı çok şey vardır. Danışmanlık becerilerini geliştiren çeşitli etkinliklere katılmış olmak da akademik olarak gelişimin önemli bir parçasıdır.

Danışmanın Öğrencinin Akademik Özelliklerini Değerlendirmesi

Danışmanın, öğrencinin karar verme ve değerlendirme yetilerini geliştirmesini sağlayıcı, bağımsız çalışma kapasitesini artırıcı bir yol izlemesi gerekmektedir. Yetişkinler kendi öğrenme süreçlerini kendileri planladıkları ve içsel olarak motive oldukları zaman daha iyi öğrenmektedir. Öğrenmeye hazır olmak bu süreci kolaylaştırmakta ve akademik niteliklerin gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Öğrenciyi toplantılara götürmek, burada soru sormaya teşvik etmek, gittiği bir toplantıyı rapor etmesini istemek, süreli yayınları takip etmeye yönlendirmek akademik yeteneklerini geliştirmesine yardımcı olmaktadır. Tezlerin kabul edilme ve çalışmaların yayınlanma kriterleri öğretilmelidir. Olabildiğince fazla sayıda tez okunması sağlanarak standartlar konusunda bilgi sahibi olunmalıdır. Alana özgü kurallar ve eğilimler anlatılmalıdır. Öğrencinin lisans ders ve uygulamalarına katılımı sağlanmalıdır.

Öğrenci doktora tezi bittiği halde, tezin iyi olup olmadığını sorguluyor ve net bir yanıt bulamıyorsa; yeterince olgunlaşmamış demektir. Öğrenci tezini bitirdiği aşamada bir araştırmayı değerlendirebilecek yetkinliğe ulaşmış olmalıdır.

TEZ PROJESİNİN OLUŞTURULMASI

Konu Seçimi

Öğrencinin ilgi duyduğu ve hayal gücünü ateşleyebilecek konular seçilmelidir. Öğrencinin konuya ilgisi ve motivasyonu sorularla sınanmalıdır. Danışman kendi heveslerini ön planda tutmamalıdır. Konu belirlemede başlangıç adımı alanınızda son zamanlarda neler olduğunu gözden geçirmektir. Son yayınlar okunmalı, özetler incelenmelidir. Literatür, eleştirel biçimde ve analitik düşünce akışı ile okunmalıdır. Olası konuları tartışıp, beyin fırtınası yapılmalı, daha sonra konu sayısını 3-4'e indirip, bir grup meslektaş ile görüş alış-verişinde bulunulmalıdır. Çoğu öğrenci teze çok kapsamlı bir konu ile başlamaktadır. Bu iyi bir başlangıçtır. Daha sonra konuyu önceden hiç kimsenin değinmediği bir problem indirgemek daha doğrudur. Bu çerçevede aşağıdaki başlıklara yanıt aranmalıdır:

- Konu ile ilgili halihazırda yapılmış olanlar,
- Konunun önemi,
- Temel beklentiler,
- Bilginin toplanma ve yorumlanma yöntemleri,
- Sonuçlar,
- Sonuçların geçerliliği ve sonraki çalışmalar için öneriler.

Danışman, olası konulara öğrenciyi yönlendirir ancak son kararın verilmesinde öğrencinin belirgin rol oynaması daha uygundur. Bu karar olabildiğince erken verilmelidir. Danışman, seçilen konunun zorlukları ve yapılabilirliğinin farkında olmalıdır. Heyecan verici bir araştırma süreci içinde umulmayan zorluklarla karşılaşıldığında danışman öğrencinin arkasında olmalıdır. Tezin omurgasını oluşturacak önemli sonuçların çoğu ilk aşamalarda elde edilmektedir. Birçok hedefe bu dönemde varılmaktadır. Ancak unutulmaması gereken, çalışmanın orijinal olması gerektiği ve her şeyin planlandığı gibi gitmeyebileceğidir. Zorluklar öngörülenlerden fazla ise, erken dönemde az ilginç sonuç elde edilmiş ise zamanında tamamlanacak başka bir konuya geçilebilir. Araştırma sadece öğrenci veya sadece öğrenci-danışman işbirliği ile yürütülmeyebilir ve bir takım çalışmasına dönüştürülebilir. Ancak bu duruma özgü sorunlar çıkabileceği akılda tutulmalıdır. Takımda genellikle birkaç deneyimli öğretim üyesi olmalı ve bunlar çalışmanın sadece önemli ve tatminkar olup olmadığını değil, takvime hassasiyetle uyulması konusunda da titiz davranmalıdırlar. Daha önemlisi, öğrencinin çalışmaya katılımı (katkısı) ve projenin tamamını kavraması sağlanmalıdır. Bu dönemin sonuna doğru öğrenci çalışmanın yetersiz taraflarını görmüş, kalan kısmını yapılandırmak için yeterli fikre sahip hale gelmiş olmalıdır.

Tez konusu belirlemeye çalışan bir öğrenci, genellikle iki endişe taşımaktadır: İlki konunun bir başkası tarafından çalışılması ve orijinalliğini yitirmesi, diğeri ise izlediği yolun yanlış olduğunun kanıtlanmasıdır. Her iki durumda da aynı alanda çalışan başka araştırmacılarla işbirliği yapılarak sorunların aşılmasına çalışılmalıdır.

Doktora Kalitesinin Tanımlanması

Doktora çalışmasının niteliğine etki eden faktörler;

- Konunun orijinalliği
- Literatüre katkısı
- Literatürün iyi taranmış ve anlaşılmiş olması
- Uygun araştırma yöntemin kullanılması
- Amacın ve problemin iyi tanımlanmış olması
- Düşüncelerde tutarsızlık olmaması
- İyi bir veri yönetimi ve sunumu
- Akıcı bir yazım dili
- Amaca uygun sonuçlar
- Yeterli deneysel çalışma
- Hipotezlerin çalışır olması

Tez Çalışmasında Düşülebilecek Yanlışlar

Kötü Zaman Yönetimi

Baş düşmanın zaman olduğu konusunda şüphe yoktur. Çoğu öğrenci teze geç odaklanmakta ve çoğunlukla öngördüğünden daha fazla zaman harcamaktadır. Derslerini tamamlamış bir öğrenci için tezi hazırlamak için önerilen süre uzun gibi görünebilmektedir. Çoğu zaman danışmanlar yeterince gayret gösterse de öğrenci üzerine etkili olamayabilirler. Akademik kurulda görüş birliği ile 2-3 yıllık sürede neler yapılması, hangi aşamalardan sıra ile geçmesi gerektiğine ilişkin bir çerçeve oluşturulması fayda sağlayabilir. Öğrenciler belli zaman dilimleri içinde belli hedeflere varmaları konusunda ikna edilmiş olmalıdır. Zamanı nasıl kullanacakları ve ilişkilerini nasıl organize edeceklerini bilmelerinin yaşamlarının herhangi bir aşamasında başarıya ulaşmak için çok önemli olduğunun bilincinde olmalıdırlar. Zamanında tamamlanmış bir tez hem öğrencinin, hem de danışmanın başarısıdır.

Mükemmeliyetçilik

Bazı öğrenciler çalışmayı sonuçlandıramamaktadır. Sürekli olarak yeni materyal eklemekte, daha mükemmel hale getirmeye çalışmaktadır. Bu, asla tatmin olmayan öğrenci tipidir. Daima sonuçları daha da geliştirebileceğini düşünmektedir. Mükemmeliyetçilik bir fazilettir, ama eldekileri yazıya aktarmadan herhangi bir düzeltmenin gerekip, gerekmediği; gerekiyorsa bunların neler olduğunu ve bunun için gereksinim duyulan sürenin ne olduğunu net olarak görmek çok zordur.

İş Durumu

Bazı öğrenciler daha kazançlı bir iş bulup, araştırma ve yazma için çok az zaman ayırabilmektedir. Ancak, tezini tamamlamakta geç kalan hatta tamamlayamayan öğrenciler bile bu süreçte kazandıkları tecrübe ile bir yarar sağlarlar. Tezini teslim edemeyen öğrenciler genellikle başka bir çalışma alanına geçmişlerdir. Tezi yazma niyeti ile ayrılmış olsalar da kendilerini yoğun ve ilgi çekici bir iş yaşantısının içinde buldukları için tezi tamamlayamamaktadır. Zaman geçtikçe tezi tamamlama isteği geçmişte kalmaktadır. Bu öğrencilerin bir kısmının geri dönüp tezlerini bitirme çabası içine girdikleri görülmektedir. Ancak, tezin orijinal ve güncel olması gerektiğinden, çoğunlukla yeni bir teze başlamak gerekli olabilir. Üstelik, ara verildiği dönemdeki “soğuma” ve “araştırma rutininden” uzaklaşma da tez için olumsuz etki yapmaktadır.

İlgi Kaybı

Sürekli aynı konuda çalışmak, aynı deneyleri tekrar tekrar yapmak bıkkınlık yaratabilir. Konsantrasyon bozulmuşsa verimlilik de düşer, sürdürülebilir bir gelişme sağlanamayabilir. İş akışını çeşitlendirmek için araya daha “eğlenceli” konular sıkıştırmak danışmanların yaratıcılığına kalmıştır.

Yan Yollara Sapmak

Deneysel verileri gereğinden fazla analize kalkışmak, gelişmiş bilgisayar becerilerini gereğinden fazla kullanmaya yönelmek kaçınılmaz gecikmelere neden olmaktadır.

Yetersiz Veri Elde Etmek

Bazen öğrenci tezi yazmaya başladıktan sonra daha fazla veriye ihtiyaç duyduğunu anlamakta ve deneyler için yazmaya ara vermektedir. Bu durum, veri elde edilmesinde planlama eksikliği ile ilgilidir ve zamanlamayı etkilemektedir.

Etik Sorunlar

Bilimsel araştırma sürecinde, özellikle sağlık bilimleri alanında, etik bakımdan sorun çıkabilecek birçok durumla karşılaşılabilir. Hiçbir kötü niyet olmadığı halde,

öğrenciler, verilerin elde ediliş biçiminden başka araştırmacıların verilerinin kullanılmasına, makale yazarken alıntı yapılmasından, sonuçların yorumlanmasına ve aktarılmasına kadar herhangi bir aşamada etik kural hataları yapabilirler. Bunlardan bazıları tüm meslek hayatı boyunca öğrenciyi etkileyebilir, hatta ceza almasına bile sebep olabilir. Bu nedenle, etik konularda öğrencilerin tam bilgilenmesi sağlanmalı, etik kurullar, işleyişleri, laboratuvar hayvanları etiği, hukuksal sorumluluklar, onam formları ve verilerin saklanması gibi konular öğretilmelidir. Danışmanların bu bakımdan sorumlulukları vardır. Etik ilkelerin yaşama geçmesinde kurumsal politikaların da katkısı büyüktür.

Literatür Taraması ve Kaynak Kullanımının Öğretilmesi

Başlangıçta, öğrenci kendi alanındaki süreli yayınları tanımayabilir. Süreli yayınlar dışında tezler, özellikle de başarılı tezlerin incelenmesi konusunda yardımcı olmalıdır. Öğrenci literatürü analitik bir bakışla değerlendirebilmelidir. Öğrenciye metinde kaynak göstermenin teknik ve etik kuralları öğretilmelidir. Literatür bulunamaması genellikle konuların yanlış tanımlanması ile ilişkilidir. Bu durumda danışmanın görevi daha yaratıcı tarama stratejileri geliştirmek olmalıdır.

Tez Projesinin Oluşturulması

Deneyimi nedeni ile danışmanın, araştırma projesinin oluşturulmasında daha nesnel bir yaklaşım sergileyeceği umulur. Öğrenci tezin yapılabilirliği konusunda fikir sahibi olmayabilir. Bu konuda diğer öğrenciler ve öğretim üyeleri ile tartışılmalıdır. Kullanılabilecek teknikler ile ilgili en güncel bilgilerin genç akademisyenlerden elde edilebileceği unutulmamalıdır.

Bir araştırmaya başlamak keşif yapmak üzere tek başına laboratuvara kapanmak değildir. Yalnız yapılacak pek çok şey olmakla beraber, bir akademik ağın içinde bulunma gereği vardır. Bu ağın içinde danışman, diğer akademisyenler, teknisyenler, bilgisayar uzmanları vb. bulunmaktadır. Etkin bir araştırma sürecinde bu olanakların tümü kullanılmalıdır. Bu süreç interaktif bir süreç olup, akademik olduğu kadar sosyal beceriler de gerektirmektedir.

VERİ ELDE EDİLMESİ ve YAYIN

Veri Toplama ve Değerlendirme

Veri toplamanın her zaman iyi gitmeyebileceği ihtimaline psikolojik olarak hazır olmak gerekmektedir. Aşılmaz sorunlarla karşılaşıldığında veri toplama yönteminde değişiklik yapılmalıdır. Deneysel kısım, temel teorik çalışma, veri analizi tamamlanmış olmalıdır. Bu aşamada öğrenci sorulabilecek soruların bir listesini çıkarıp, taslak yanıtlar hazırlamalıdır. Daha önce yapılmış benzer çalışmalarla ilişkisi, yaptığı çalışmanın ışığı altında yorumları nelerdir, bunların yanıtları, kay-

nakça ve konu ile en fazla ilgisi olan kaynakların kopyaları hazırlanmalıdır. Bazı önemli makaleler yeniden okunup, çalışma ile ilişkileri gözden geçirilmelidir. Çalışma, konu ile ilgili yapılmış önceki çalışmalardan bazılarındaki şüpheli noktalara açıklık getirmiş olmalıdır.

Bunların yanında, olası veri kayıplarına karşı önlem alınmalı, bilgisayar bozulması ve kazaen verilerin silinmesi gibi riskleri bertaraf etmek için yedekleme konusunda öğrenciler uyarılmalıdır.

Veri toplama sürecinde öğrenci ile danışman arasında karşılıklı bir güven ilişkisi kurulmuş olmalıdır. Elde edilen verinin ne kadar “doğru” olduğu, bilerek ya da bilmeden “yanlı” ya da “hileli” veri elde edilip edilmediği, gerek danışman, gerekse öğrenci hatta üçüncü kişiler tarafından şaibesiz şekilde izlenebilir, incelenebilir ve belgelenebilir olmalıdır. Danışman ve öğrenci kendi yaptıklarını eleştirel biçimde değerlendirmelidirler. Özellikle laboratuvar ortamında yapılan deneylerde, kanıt yerine spekülatif varsayımlar ya da “zorlamalarla (data torturing)” istenen sonuçların elde edilmiş olduğunu “sanmak”, günü kurtarmakla birlikte, tezi çıkmaz noktalara götürebilir. Açık, samimi ve güvenilir bir öğrenci-danışman ilişkisi bu bakımdan son derece önemlidir. Danışmanın etik konularda oynayacağı örnek rol de burada belirgindir.

Veri İçinde Kaybolmak

Öğrencinin gereğinden fazla veri toplaması önlenmelidir. Çok fazla veri ile boğuşmak öğrencinin kapasitesinin taşmasına sebep olabilir. Konunun tüm yönlerine ilişkin veri toplamaya çalışmak araştırmacının hedefi konusunda bir kararsızlık olduğunu düşündürür. Netleşmiş bir araştırma planı ve buna uygun veri toplama öğrencinin güven duygusunu artırmaktadır. Yüzeysel olarak analiz edilen birçok veri yerine, derinlemesine analiz edilen daha az veri tercih edilmelidir. Zorlukla elde edilen verileri elemek ve bir kısmından vazgeçmek güçtür. Bu noktada danışman öğrencilerin gerekli ve gereksiz verileri ayırt edebilme yetisinin geliştirilmesine yardımcı olmalıdır. Verilerde nelere odaklanmak gerektiği ve hangi verilerden yola çıkılarak ilgi çekici sonuçlara varılabileceği tartışılmalıdır.

Tez Yazımı

Başarıyla bitirilmiş “örnek” bir tezi ilk kez eline alan yeni öğrenciler, gerek kalite, gerekse kapsam olarak böyle bir eser oluşturamayacakları korkusuna kapılabilirler. Bunun önlenmesi için, kısa ödevlerle öğrencilerin tezin ilk aşamasından itibaren yazmaya özendirilmesi gerekmektedir. Bu konudaki endişelerin diğer lisansüstü öğrencilerle paylaşılması da öğrencilere sorunun kendilerinde olmadığını farkettiler.

Başlangıçta yazılanların tümünün düzgün ifadeler veya doğru sözcükler olması gerekmez. Yazı yazma alışkanlığı kazandırabilmek için düzenli olarak rapor tutmak, kısa

monografklar yazmak, özet çıkarmak, tercüme yapmak gibi alıştırmalar da yaptırılabilir. Tez yazımı sırasında öğrencilerin kelime işlem (MS Word, Pages, vb.) ve kaynak yönetim (EndNote, ProCite, vb.) yazılımlarını iyi düzeyde kullanabilmeleri sağlanmalıdır.

Çalışmanın orijinal olduğunun ortaya konulabilmesi ve ilgili konuda literatürün tümüne ulaşabilmek önemlidir. Bir araştırmanın başarısı büyük ölçüde öğrencinin kapsamlı bir raporu tamamlayabileceğine dair inanca sahip olmasında yatmaktadır. Tez yazımı öğrencinin genellikle tek başına, yardımsız gerçekleştirdiği tek aşamadır. Yayınlanan makalelerde danışman sıklıkla ikinci yazardır, ancak öğrenci bu makaleleri üretmekte sorumluluğu olan tek kişi değildir. Tezin yazılmasına son aşamadan çok önce başlamış olmalıdır. Mümkün olduğu kadar hızla kaba bir taslak oluşturulmalıdır. Muhtemelen bu, öğrencinin yazdığı ilk kapsamlı çalışma olacaktır. Bu aşamada, farklı disiplinlerde danışmanın katkı sınırları farklı çizilmekle beraber, genellikle kabul gören görüş tezin olabildiğince yardımsız yazılmasıdır.

İki nokta unutulmamalıdır: Bir, tez gereğinden uzun olmamalıdır. Tez, araştırmanın temelini iyi kavradığını yansıtmalı, yöntem ve sonuçlar net bir şekilde ortaya konmalıdır. Tezin genelinde gereksiz bilgi yığınınından kaçınılmalıdır. İki, akıcı bir dil kullanılmalıdır. Tezin yazım dilinin kötü olması konunun iyi sindirilmemiş olmasından kaynaklanabileceği gibi, sadece dili doğru kullanamamaya da bağlı olabilir.

Motivasyonun Sürdürülmesi

Ekonomik koşulları yetersiz öğrencilere iş (kadro, burslar, vb.) bulma, yaşam koşulları ve çalışma olanaklarının düzeltilmesine ilişkin yardımlar (bilgisayar, kurslar, stajlar vb.) yapılmalıdır. Öğrenciyi meslek kuruluşlarına üye yapmak, etkinliklere katılmasını sağlamak, kendisini bu ağın bir parçası olduğunu hissettirmek her bakımdan faydalıdır.

Motivasyon eksikliğinin altında, çalışmanın bir bölümünden hoşlanmama ya da çalışmanın tümünden soğuma gibi sebepler olabilir. Eğer, kısmi bir soğuma sözkonusu ise, danışman daha çok destek vererek bu sorunun aşılmasını sağlayabilir. Genel bir soğuma varsa, daha dikkatli bir değerlendirme gerekir. Teze bir süre ara vermek veya çalışmayı tamamen bırakmak gibi seçenekler de dikkate alınmalıdır. Bazen ara verip, eldeki verilerle bir yayın yapmak motivasyonu tekrar yükseltebilir.

Tezden Yayın Yapılması

Bir tezin özgün olup olmadığına, kapalı kapılar ardında danışman-öğrenci arasında değil, bir yayın haline getirilip herkese ulaştıktan sonra bilim camiasındaki tartışmalarla karar verilir. Günümüzde kabul gören anlayışa göre (ORPHEUS Aarhus Position Paper, 2009) sağlık bilimleri alanındaki doktora tezleri en az 3 ardışık makale oluşturacak miktarda veri içermelidir. Tezlerin savunmadan önce yayına gönderilmiş ve kabul edilmiş olması tercih edilir. Bu durum, tezin “yayınlanmamış olması”

ilkesine aykırı değildir. Çünkü süreç, tez önerisinin yapıldığı andan itibaren başlar. Tezin orijinalliği için dikkate alınması gereken tarih öneri sınavının yapılmasından sonraki tarihtir. Tez verileri elde edildikçe, kendi içinde bütünlüğü olan, yayınlanabilir parçalar tezin tamamlanmasını beklemeden yayına gönderilebilir. Önemli olan tezin genelinde konu bütünlüğünün bozulmamasıdır. Bazı Kuzey Avrupa ülkelerinde belirli bir konuda belirli sayıda yayınlanmış makale biraraya getirilerek tez olarak kabul edilmektedir.

Tez çalışması sırasında verilerin elde edilmesinden esas sorumlu öğrencidir. Türkiye'deki yasal mevzuata göre de tezin sahibi öğrencidir. Ancak, sağlık bilimleri gibi mültidisipliner alanlarda yapılan araştırmalarda katılanların ne ölçüde katkı yaptıklarının belirlenmesi kolay değildir. Bu nedenle, daha işin başında tüm paydaşlarla bir araya gelerek katkının belirlenmesi ve kayıt altına alınması iyi olur. Bazı dergiler, yayına gönderilen eserlerde katkı paylarının ne olduğunun belirtilmesini de talep etmektedir.

İlke olarak, tezden yapılacak yayınlarda veri analizi ve ilk taslağın yazımı öğrenci tarafından yapılmalıdır. Bu durumda ilk yazarlık da öğrencinin hakkıdır. Danışman "senior author" ve/veya "corresponding author" konumunda olabilir. Yayına katkı yapmış olanlar yaptıkları katkıya göre diğer yazarlar olarak sıralanırlar. Birden çok yayın yapılan ve farklı grupların da katıldığı tezlerde, öğrencinin yazarlık sıralamasındaki yeri bazen ikinci hatta üçüncü sıralara inebilir. Bu durum tezin konu bütünlüğü ve esas veri ile destekleyici veri kümeleri arasındaki ilişkiye de bağlıdır; öğrencinin teze katkısına bir zarar vermez.

Yazılacak makalenin çerçevesi danışman ve öğrencinin önden yapacakları tartışmalar ile belirlenmeli, giriş, yöntem, sonuç ve tartışma bölümlerinde ana başlıklar, yani makalenin "senaryosu", birlikte önceden belirlenmelidir. Yazım, aslında sürekli bir okuma-düzeltilme-yeniden okuma-yeniden düzeltme süreci olduğundan titiz, ayrıntılı ve yoğun bir çalışma gerektirir. Bu da, öğrenciler için son derece yararlı bir eğitim şeklidir. Zaman yönetimi, organizasyon, yorumlama, odaklanma ve sunum ile ilgili bazı doğru alışkanlıkların bu süreçte kazanılması söz konusudur.

Yayın sürecinin tüm evrelerine öğrenci aktif şekilde katılmalıdır. Bu süreç eğitiminin en önemli kısımlarından birisidir ve öğrencinin katılımını sağlamak danışmanın görevidir. Yayıncı ile yazışmalar, gelen eleştirilere verilecek yanıtlar, kullanılacak dil, strateji ve tartışma düzeyi öğrencinin bağımsız bir araştırmacı olarak gelişiminde son derece önemlidir.

Tezin bitmesine rağmen yayına gönderilmemiş olması bir eksikliklerdir. Bazı jüriler, savunma sınavında bu eksikliği kabul etmez. Mezuniyetten sonra yapılacak yayınlarda da yayın ve yazarlık hakları konusunda kurumsal politikalar (senato kararları gibi) takip edilmelidir. Uzun süre geçtiği halde yayınlanmamış bir tez başarısız bir çalışma olarak kurumun hanesine yazılır.

Tez Sınavına Hazırlık ve Jüri Oluşturulması

Savunma sınavı jürisinin, konularında uzman olmaları yanında, öğrenciye akademik yaşamında referans olabilecek, fırsatlar sağlayabilecek, adil kişilerden seçilmiş olması tercih edilir. Tez ve öğrenci ne kadar iyi olursa olsun savunma sınavı stresli bir süreçtir. Stresi azaltmak için danışmanın, bu süreci önceki deneyimlerine dayanarak ayrıntılı olarak anlatması hatta prova yaptırması, jüri üyelerinin olası değerlendirmelerini öğrencisi ile paylaşması gereklidir.

Adayın savunma sınavında karşılaşabileceği muhtemel sorulardan bazıları şunlardır:

- Konu araştırılmaya değer bir konu mudur?
- Bilim dünyasına ne kazandırmıştır?
- Araştırmacıya ne kazandırmıştır?
- Yöntem uygun mudur? Neye dayanarak seçilmiştir?
- Yeterli veri var mıdır?
- Varılan sonuçlar bulgularla uyumlu mudur?
- Tartışma yeterli midir? Halen cevaplanmamış sorular var mıdır?
- Yaşanan zorluklar nelerdir?
- Çalışmaya şimdi başlansa neler farklı olurdu?

Adayın sınavın ciddiyetine uygun bir kıyafetle, yanında tezi, varsa sonradan fark ettiği hataların listesi ve istenmesi halinde gösterilmek üzere seçilmiş kaynakları ile sınava girmesi sağlanmalıdır.

Tezin, kurumsal yönergeler ve formata uygun şekilde yazılmış ve basılmış olması gerekir. Bunu sağlamak öğrencinin görevidir, denetimi ise danışmana aittir. Aday tezini sakin ve kararlı bir şekilde savunmalı, laf kalabalığı yapmamalı, daima literatüre atıfta bulunarak konuşmalıdır.

KARİYER PLANLAMASI

Öğrencinin Mesleki Gelişiminin Desteklenmesi

Bir doktoralı mezunda, genel anlamda bulunması gereken özellikler şöyle sıralanabilir:

- Özgün bir araştırma ile, keşfederek, yorumlayarak ya da ilişkilendirerek yayınlanabilir nitelikte yeni bilgi elde edebilmek,
- Kendi başına yeni fikirler üretebilmek, hipotezler kurmak ve bunları test edecek yöntemler tasarlayıp, geliştirerek uygulayabilmek,
- Yaptığı araştırmanın sonuçlarını bilimsel platformlarda sunabilmek ve savunabiliyor olmak,
- Kendi alanında sistematik ve geniş bir bilgiye sahip olmak, alanına ilişkin genel ve özel beceriler kazanmış olmak,

- Kendi alanındaki güncel konuları, sorunları ve yapılan/yapılmakta olan araştırmaları eleştirel ve yenilikçi biçimde değerlendirebiliyor olmak.
- Meslektaşlarıyla ilişki kurmak ve geliştirebilmek için inisiyatif alabilmek,

Danişmanların, yukarıda sıralanan öğrenim çıktılarını dikkate almaları ve öğrencilerin bu doğrultuda gösterdikleri gelişmeyi izlemeleri tavsiye edilir.

Danişmanlık süreci boyunca öğrencinin diğer araştırmacılar ve çalışma alanı ile ilgili işverenlerle iletişim kurmaya yönlendirilmiş olması tez sonrası kariyer planlamasında önemli destek sağlamaktadır. Danişmanın sorumluluğu, bir anlamda, tezin bitmesi ile bitmez, mezunların mesleki kariyerleri boyunca devam eder.

Öğrenci, Akademik Gelişimine Katkı Sağlayacak Faaliyetlere Yönlendirilmelidir

Özellikle akademik kariyere devam edecek öğrencilere öğretim deneyimi kazandıracak fırsatlar yaratılmalıdır. Bunlar arasında lisans dersleri ve laboratuvar pratikleri, sunum teknikleri ve makale yazma ile ilgili kurslar, seminerler, kongre düzenleme çalışmaları gibi faaliyetler bulunmaktadır.

Danişmanın öğrencisi için referans olması gerekebilir. Ancak, öğrencinin yeteneklerine uygun olmayan bir işe başvurduğu düşünülüyorsa ya da olumsuz görüş bildirecekse, referans olmayı reddetmek en uygun davranıştır.

KAYNAKLAR

1. [Anonim] Graduate Student Resource Guide. Michigan State University, East Lansing, MI, 2005.
2. [Anonim] Towards Standards for PhD Education in Biomedicine and Health Sciences. A Position Paper from ORPHEUS. Aarhus University, Aarhus, 2009.
3. [Anonim] Türkiye Üniversiteleri 20. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürler Toplantısı. Toplantı Kitabı. Çukurova Üniversitesi, Adana, 2008.
4. Christopherson, D., Boyd, R.L.F., Fleming, I., Macdonald, I.G., Mylroi, M.G., Wardlaw A.C., Willmott, J.C., Research Student and Supervisor-An Approach to Good Supervisory Practice. SERC Polaris House, Swindon, 1983.
5. Güldür, T. (Derleyen), Tez Danışmanlık Rehberi. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayını, Malatya, 2007.
6. Phillips, E.M., Pugh, D.E., How to get a PhD. A Handbook for Students and Their Supervisors. Open University Press (3rd. Ed.), Maidenhead, 2000.
7. Zachary, L.J., The Mentor's Guide. Facilitating Effective Learning Relationships. Jossey-Bass (1st. Ed.), San Fransisco, 2000.

EK 1

Hacettepe Üniversitesi Kutüphaneleri'nde Bulunan Konuya İlişkin Kaynak Kitap Listesi [<http://193.140.216.3/>, erişim tarihi: 12.05.2010]

1. [Anonim] Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Bilim uzmanlığı, yüksek mühendislik ve doktora tezleri yazım kılavuzu, Hacettepe Ü., Ankara, 1985. *Beytepe, Danışma, giriş Ref/LB 2369 H115 1985.*
2. Ayşan, E., İnternet desteğinde bilimsel makale ve tez yazımı, Roche, Lotus Matbaacılık, İstanbul, 2003. *Beytepe, Genel, 1. Kat PN 147 A81 2003*
3. Balian, E. S., How to design, analyze, and write doctoral or masters research including select-stat personal computer diskette, Lanham (2nd Ed.), New York, 1988. *Beytepe, Danışma, giriş Ref/LB 2369 B24 1988*
4. Bell, J., Opie, C., Learning from research : getting more from data, Open Univ., Buckingham, 2002. *Beytepe, Genel, 1. Kat LB 2369 B345 2002*
5. Berry, D. M., Martin, G. P., A guide to writing research papers, McGraw-Hill, New York, 1971. *Beytepe, Danışma, giriş Ref/LB 2369 B36 1971*
6. Boyer, C. J., The doctoral dissertation as an information source : a study of scientific information flow, Scarecrow, Metuchen, N.J., 1973. *Beytepe, Genel, 1. Kat LB 2386 B69 1973*
7. Boz, M., İnternet üzerinden tezlere tam metin erişim, Türk üniversiteleri için kavramsal bir model, Kütüphanecilik Anabilim Dalı Tezi, Hacettepe Ü., Ankara, 2001. *Beytepe, Tez Tez/5054 B716 2001*
8. Campbell, W. G., Form and style in thesis writing, Houghton Mifflin, Boston, 1969. *Beytepe, Genel, 1. Kat LB 2369 C3 1969*
9. Chassang, A., Senninger, C., La Dissertation litteraire générale: classes superieures de lettres et enseignement superieur, Hachette, Paris, 1955. *Beytepe, Genel, 1. Kat LB 2369 C387 1955*
10. Crawford, W. B. Research activity and writing, Dickenson Pub. Co., Belmont, Calif., 1967. *Beytepe, Genel, 1. Kat LB 2369 C7 1967 r*
11. Davinson, D. E., Theses and dissertations: as information sources, C. Bingley, London, 1977. *Beytepe, Genel, 1. Kat LB 2369 D35 1977*
12. Fabb, N., How to write essays, dissertations, and theses in literary studies, Longman, London, 1993. *Beytepe, Genel, 1. Kat PE 1479.C7 F33 1993*
13. Glatthorn, A. A., Writing the winning dissertation : a step-by-step guide, Corwin, Thousand Oaks, Calif., 1998. *Beytepe, Genel, 1. Kat LB 2369 G56 1998*
14. Mauch, J. E., Namgi, P., Guide to the successful thesis and dissertation: a handbook for students and faculty., M. Dekker (5th Ed.), New York, 2003. *Hacettepe, Genel, 3.Kat LB 2369 M447 2003*
15. Murray, R., How to write a thesis, Open University Press (2nd Ed.), Maidenhead, 2006. *Hacettepe, Genel, 3.Kat LB2369 .M87 2006*

16. Murrell, G., Huang, C., Ellis, H., Research in medicine: a guide to writing a thesis in the medical sciences, Cambridge Univ., Cambridge, 1990. *Hacettepe, Genel, 1.Kat WB 100 M979 1990 1.k*
17. Oliver, P., Writing your thesis, London, Sage Publications, Thousand Oaks, Calif., 2004. *Beytepe, Genel, 1. Kat LB 2369 055 2004.*
18. Orer, H. S., Nazlıel, H., and Palaska, E. (2006) *Tez Yazım Kılavuzu ve Bilim Etiği Uygulamaları El Kitabı, 2 ed., Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
19. Rugg, G., Petre, M., The unwritten rules of Ph.D. research, Open University Press, Maidenhead, 2006, c2004. *Hacettepe, Genel, 3.Kat LB2386 .R84 2004*
20. Turabian, K. L., Student's guide for writing college papers, Univ. of Chicago (2nd ed), Chicago, 1969. *Beytepe, Genel, 1. Kat LB 2369 T82 1969*
21. Turabian, K. L., Grossman, J., Bennett, A., A manual for writers of term papers, theses, and dissertations, Univ. of Chicago (6th Ed.), Chicago, 1996. *Beytepe, Danışma, giriş Ref/LB 2369 T8 1996*
22. Veldman, D. J., Writing a thesis or dissertation proposal in the behavioral sciences, American Continental Pub. Co., Fort Worth, Tex., 1971. *Beytepe, Genel, 1. Kat LB 2369 V44 1971*